

รายวิชา ภาษาไทย

รหัสวิชา ท๒๑๑๐๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง พินิจพิจารณา

เรื่อง นิราศภูเขาทอง

ผู้สอน ครุณิสากล รุ่งเนย

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

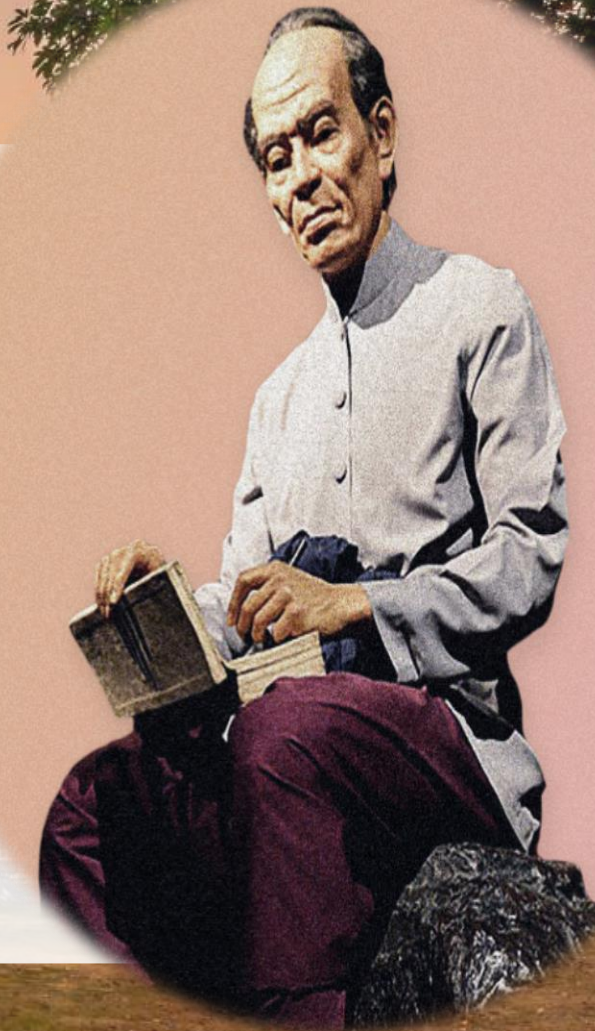
นිරาศรัภุเขาทอง

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. อธิบายคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม เรื่อง นิราศภูเขาทองได้
๒. วิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม เรื่อง นิราศภูเขาทองได้

นิราศภูเขาทอง

นิราศ เป็นวรรณกรรมที่นิยมแต่งมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เดิมนิยมแต่งเป็นโคลง ต่อมา ในสมัยรัตนโกสินทร์นิยมแต่งเป็นกลอน ลักษณะเด่นของนิราศ อยู่ที่ **“การพราดจากคนรัก”** ซึ่งอาจจะจากกันจริงหรือสมมติ ขึ้นก็ได้ และมี **“การคร่ำครวญ”** รวมทั้ง **“การเดินทาง”**

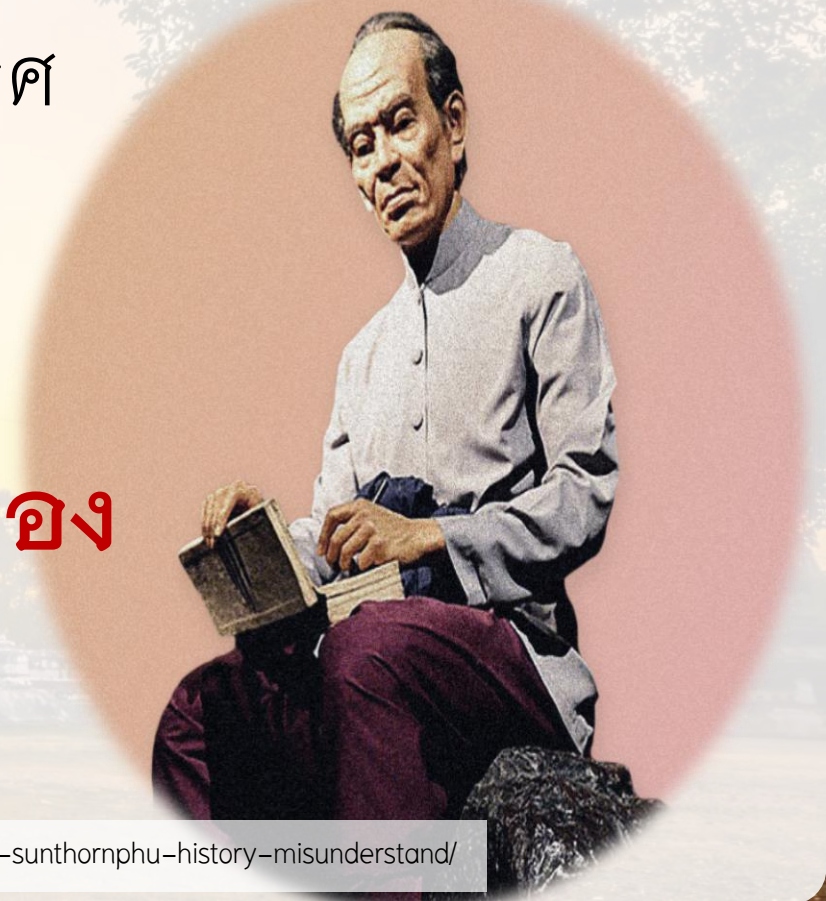

สถานที่ในภาพคือ **เจดีย์ภูเขาทอง**
ที่ตั้งอยู่ใน **วัดภูเขาทอง** เป็นวัดโบราณ
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวข้อง

กับวรรณคดีนิราศ
ที่มีชื่อเสียงของ
สุนทรภู่ก็คือ

นิราศภูเขาทอง

ที่มาและจุดประสงค์ในการแตงนिरาศภูเขาทอง

สุนทรภู่แตงเรื่องนिरาศภูเขาทอง เมื่อปีพ.ศ. ๒๓๗๓
หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เสด็จสวรรคตไปแล้ว ๖ ปี (สวรรคตปีพ.ศ. ๒๓๖๗) **เพื่อเล่า**
เรื่องการเดินทางจากวัดราชบูรณะหรือวัดเลียบ
ไปนมัสการพระเจดีย์ภูเขาทองที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หลังจากออกพรรษาแล้ว

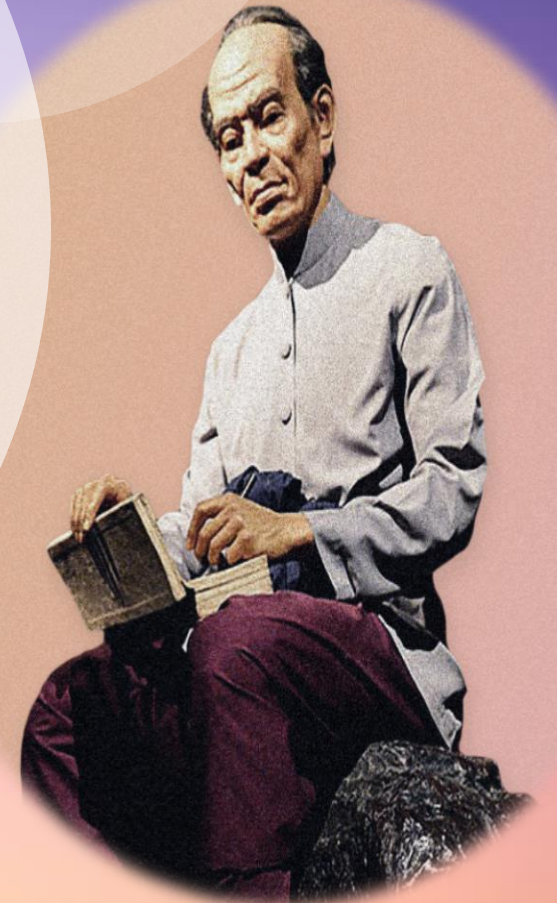
ประวัติสุนทรภู่

- ๑) สุนทรภู่ มีพระนามเดิมว่า “ ภู ”
- ๒) เกิดในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
- ๓) สุนทรภู่ เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๓๒๗
- ๔) สุนทรภู่เคยศึกษาอยู่วัดชีปะขาว ปัจจุบันคือ “วัดศรีสุदारาม”

ประวัติสุนทรภู่

๕) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
สุนทรภู่ได้แสดงความสามารถใน
เชิงกลอน จนเป็นที่พอพระราชหฤทัย
หลายครั้ง ด้วยความดีความชอบ
ดังกล่าว สุนทรภู่จึงได้รับพระราชทาน
บรรดาศักดิ์เป็นขุนสุนทรโวหาร

ประวัติสุนทรภู่

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เสด็จสวรรคต และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จขึ้นครองราชย์ ชีวิตราชการของ
สุนทรภู่ในฐานะกวีที่ทรงปรีชาภาพ
สิ้นสุดลง **สุนทรภู่** ออกจากราชการและ
ออกบวช

ประวัติสุนทรภู่

- ๓) **สุนทรภู่เป็นกวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์** ซึ่งได้รับการยกย่องจากองค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational , Scientific and Cultural Organization) หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ให้เป็นบุคคลที่มีผลงานดีเด่นด้านวรรณกรรม

ลักษณะคำประพันธ์

นิราศภูเขาทอง แต่งด้วยคำประพันธ์
ประเภท กลอนนิราศ มีลักษณะคล้าย
กลอนสุภาพ แตกต่างกันตรงที่ กลอนนิราศ
จะขึ้นต้นด้วยวรรครับ จบลงด้วยคำว่า “เอ๋ย”

ลักษณะคำประพันธ์

แผนผังและตัวอย่าง กลอนนิราศ

รับกลิ่นภิญโญเมทนา

.....

จงรับทราบความจริงทุกสิ่งสิ้น

นักเลงกลอนนอนเปล้าก็เศร้าใจ

เดือนสิบเอ็ดเสด็จระพรวสา

ชุลีลาลงเรือเหลิ้อฮาลัย

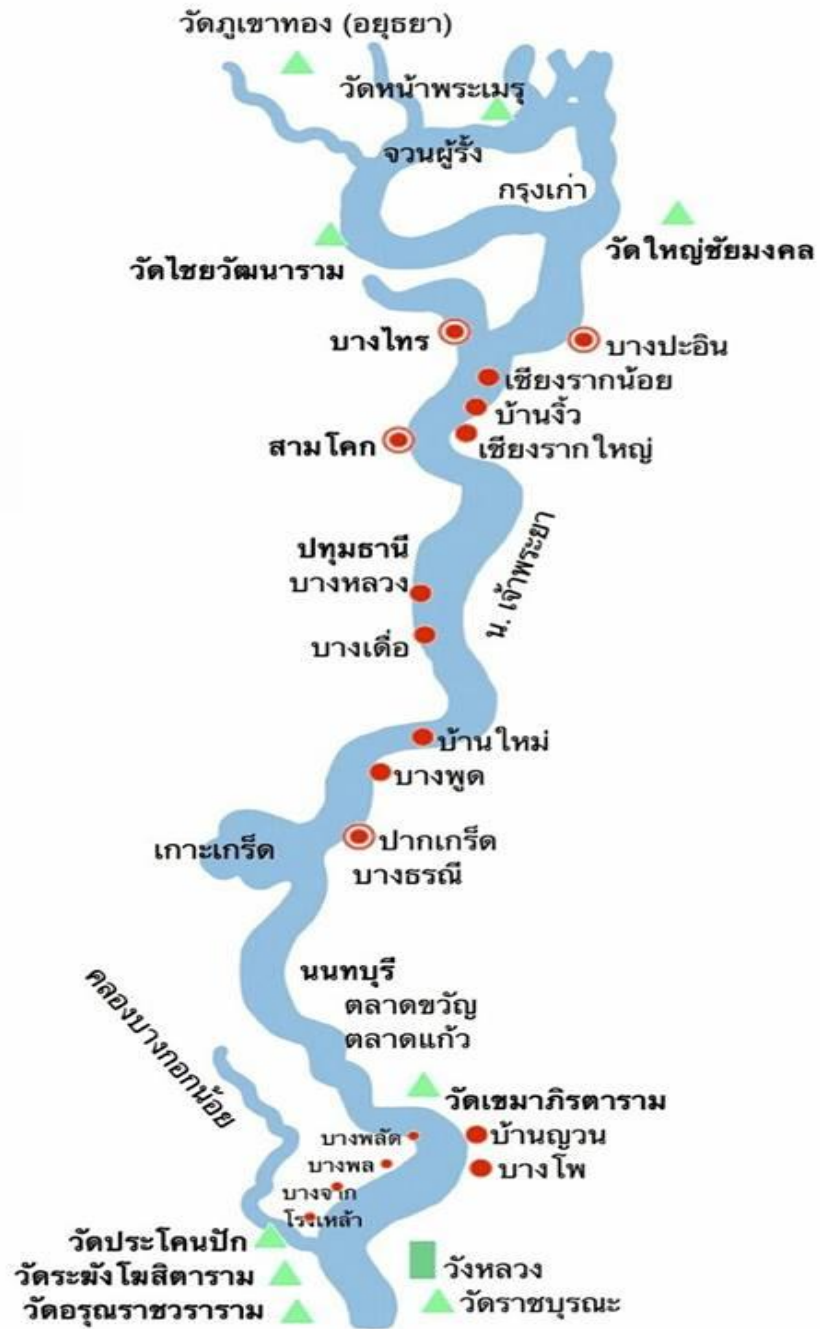
.....

อย่านี้กนิินทาเถลงแหงไหน

จิ้งรำไรเรือร้างเล่นบ้างเอย

เรื่องย่อ

นิราศภูเขาทอง เป็นนิราศเรื่องที่สั้นที่สุดของสุนทรภู่ เริ่มเรื่องด้วยการบรรยายถึงสาเหตุที่ต้องออกจากวัดราชบูรณะและการเดินทางโดยเรือพร้อมหนุ่พัดซึ่งเป็นบุตรชาย ล่องไปตามลำน้ำเจ้าพระยาผ่านพระบรมมหาราชวัง จนมาถึงวัดประโคนปัก ผ่านโรงเหล้า บางจาก บางพลู บางพลัด บางโพ บ้านญวน วัดเขมา ตลาดแก้ว ตลาดขวัญ บางครณี เกาะเกร็ด บางพูด บางเตี๊ยะ บางหลวงเชิงราก สามโคก บ้านจิว เกาะราชคราม จนถึงกรุงเก่าเมื่อเวลาเย็น โดยจอดเรือพักที่ท่าหน้าวัดพระเมรุ ครั้นรุ่งเช้าจึงไปนมัสการเจดีย์ภูเขาทอง ส่วนขากลับสุนทรภู่กล่าวแต่เพียงว่า เมื่อถึงกรุงเทพได้จอดเรือเทียบที่ท่าหน้าหน้าวัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร

การเดินทางใน นिरาศกุเซาทอง

คุณค่าของเรื่อง

๑. คุณค่าด้านวรรณศิลป์

๑) **มีสัมผัสนอก** คือ คำสุดท้ายในวรรคระดับ และวรรครองส่งสัมผัสกับคำที่ ๓ ในวรรครับ และวรรคส่งเสมอ ส่วนสัมผัสในจะมีปรากฏภายในวรรคทุกวรรค ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ทำให้กลอนมีความไพเราะยิ่งขึ้น
เช่น

"ดูน้ำว้างกลิ้งเขียวเป็นเกลียวกรอก กลับกระฉอกฉาดฉัดฉวัดเฉวียน
บ้างพลุ่งพลุ่งวุ่นววนเหมือนกงเกวียน ดูเวียนเวียนคว้างคว้างเป็นหว่างวน"

สัมผัสในวรรคเช่น ว้าง-กลิ้ง, เขียว-เกลียว, ฉอก-ฉาด-ฉัด-ฉวัด-เฉวียน

๑. คุณค่าด้านวรรณศิลป์

๒) ใช้ถ้อยคำกระทบใจผู้อ่าน

ทำให้ผู้อ่านอารมณ์สะท้อนใจร่วมไปกับกวี เช่น

"ถึงหน้าวังดังหนึ่งใจจะขาด
ไฉ่ผ่านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร
พระนิพพานปานประหนึ่งศิระชะขาด
ทั้งโรคซ้ำกรรมชดวิบัติเป็น

คิดถึงบาทบพิตรอดิศร
แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น
ด้วยไริญาติยากแค้นถึงแสนเข็ญ
ไม่แลเห็นที่ซึ่งจะพึงพา"

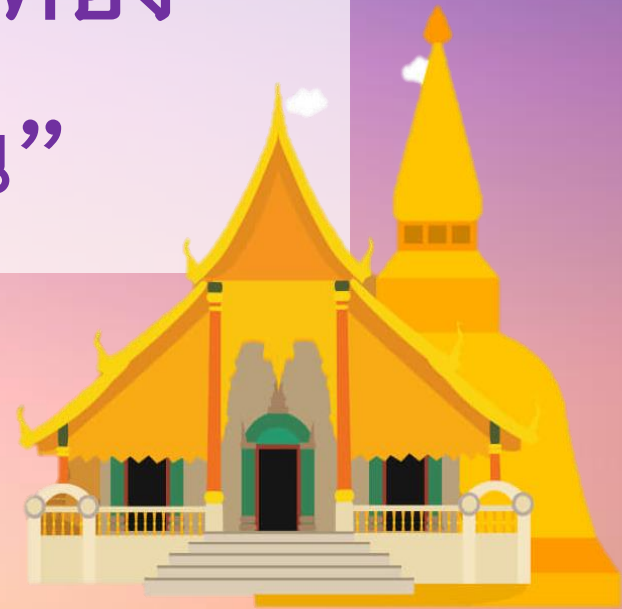
กล่าวถึงชีวประวัติของสุนทรภู่ ที่เคยเฝ้าใกล้ชิดพระยุคลบาทรัชกาลที่ ๒ เมื่อสิ้นพระองค์ สุนทรภู่อยู่ในภาวะตกยาก ซึ่งผู้อ่านรู้สึกสะท้อนอารมณ์เป็นยิ่งนัก

๑. คุณค่าด้านวรรณศิลป์

๓) การเล่นคำ เล่นความ เป็นกลวิธีใช้คำพ้องรูป พ้องเสียง พ้องความหมาย การซ้ำคำ ซ้ำความ ทำให้ได้ความหมายที่ลึกซึ้ง กระชับใจ เช่น

“ถึงบางพลัดเหมือนพี่พลัดมาขัดเคือง
ทั้งพลัดเมืองพลัดสมรมาร้อนรน”

๑. คุณค่าด้านวรรณศิลป์

๔) การกล่าวเชิงเปรียบเทียบ (อุปมาอุปไมย) ไม่กล่าวตรงไปตรงมา เป็นความสามารถในการถ่ายทอดอารมณ์ และความรู้สึกของกวี เช่น การเปรียบเทียบดอกบัวกับดาวที่พร่างพราย

"กระจับจอกดอกบัวบานผกา ดาษดาดูขาวดั่งดาวพราย"

หรือตอนที่สุนทรภู่รำพันถึงรัชกาลที่ ๒ ด้วยความโศกเศร้า

ว่าเคยเป็นที่โปรดปราน แต่เมื่อสิ้นรัชสมัย ก็ต้องตกระกำลำบาก เช่น

"เคยมอบไถ่ได้กลิ่นสุคนธ์ตรลบ ละอองอบรสรื่นชื่นนาสา

สิ้นแผ่นดินสิ้นรสสุคนธา

วาสนาเราก็สิ้นเหมือนกลิ่นสุคนธ์"

๑. คุณค่าด้านวรรณศิลป์

๕) การใช้คำเพื่อสร้างจินตภาพ

เป็นการพรรณนาความด้วยถ้อยคำที่เรียบง่ายแต่เห็นความชัดเจน
ดังเช่น

จนแจ่มแจ้งแสงตะวันเห็นพันธุ์ผัก
เหล่าบัวเพื่อนแลสล้างริมทางจร

ดูนารักบรรจงส่งเกสร
ก้ามกุ่มช้อนเสียดสาหร่ายใต้คงคา

๒. คุณค่าด้านเนื้อหา

๑) สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

นิราศภูเขาทองมีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงสภาพบ้านเมือง สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น การติดต่อค้าขาย

ไปพันวัดทัศนาริมทำน้า
มีแพรผ้าสารพัดสีม่วงตอง

แพประจำจอดรายเขาขายของ
ทั้งสิ่งของชาวเหนือเครื่องสำเภา

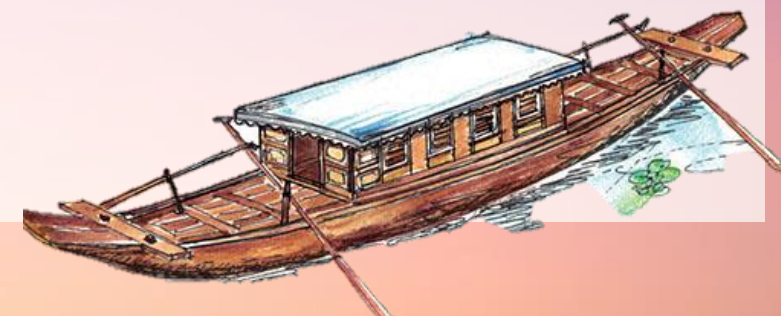

๒. คุณค่าด้านเนื้อหา

๒) ชุมชนชาวต่างชาติ

การตั้งบ้านเรือนของชาวต่างชาติมีมานานแล้ว จนชาวต่างชาติส่วนใหญ่กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

ถึงกระต่ายบ้านมอญแต่ก่อนเก่า ผู้หญิงเกล้ามวยงามตามภาษา
เดี๋ยวนี้มอญถอนไรจุกเหมือนตุ๊กตา ทั้งผ้าหน้าจับเขม่าเหมือนชาวไทย

๒. คุณค่าด้านเนื้อหา

๓) การละเล่นและงานมหรสพ

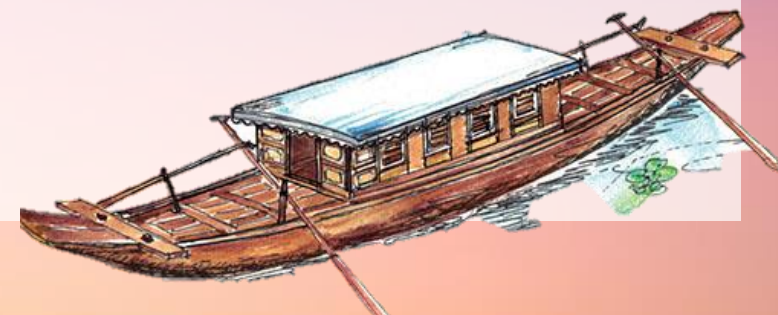
สุนทรภู่ได้กล่าวถึงการละเล่นงานมหรสพพื้นบ้าน ซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยนั้นและจัดขึ้นในเทศกาลสำคัญประจำปี เช่น งานฉลองผ้าป่า

มาจดทำหน้าวัดพระเมรุข้าม
บ้างขึ้นล่องร้องรำเล่นสำราญ
บ้างฉลองผ้าป่าเสภาขับ
มีโคมรายแลอร่ามเหมือนสามเพ็ง

ริมอารามเรือเรียงเคียงขนาน
ทั้งเพลงการเกี่ยวแก้กันแซ่เซ็ง
ระนาดรั้วรัวคล้ายกับนายเส็ง
เมื่อคราวเคร่งก็มีใครจะได้ดู

๒. คุณค่าด้านเนื้อหา

๔) **ตำนานสถานที่** เนื้อหาของนิราศส่วนใหญ่ เป็นการพรรณนาการเดินทาง ดังนั้นเมื่อกวีผ่านที่ใด ก็มักจะกล่าวถึงสถานที่นั้น เช่น วัดประโคนปัก สุนทรภูได้บอกเล่าเรื่องราวอันเป็นที่มาของชื่อวัดนี้ว่าเหตุที่วัดว่าประโคนปัก เนื่องจากมีการเล่าสืบกันมาว่าบริเวณนี้เป็นที่ปักเสาประโคนเพื่อปักเขตแดน

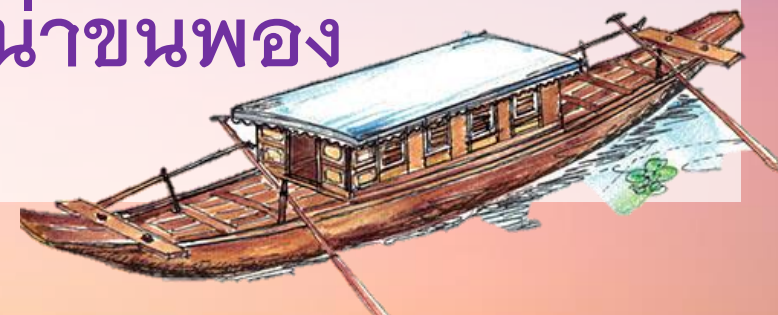

๒. คุณค่าด้านเนื้อหา

๕) **ความเชื่อคนไทย** สุนทรภู่ได้สอดแทรกความเชื่อของคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่มักเกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่อง นรก-สวรรค์ เช่น ความเชื่อที่ว่าใครคบชู้ คือ ประพฤติตนผิดศีลข้อ ๓ ตามหลักศีล ๕ เมื่อตายไป ผู้นั้นจะตกนรก

จึงนรกสิบหกองค์ดุลิเห่ลม
ใครทำชู้คู่ท่านครั้นบรรลัย

ดังขวากแซมเสียมแทรกแตกไสว
ก็ต้องไปปีนต้นน้ำขนพอง

๒. คุณค่าด้านเนื้อหา

๖) **แง่คิดเกี่ยวกับความจริงของชีวิต** บทประพันธ์ของสุนทรภู่ มักได้รับการยกย่องอยู่เสมอว่ามีเนื้อหาที่สอดแทรกข้อคิด คติการดำเนินชีวิต และช่วยยกระดับจิตใจของผู้อ่านให้ปฏิบัติตนไปตามแนวทางที่เหมาะสม

ห้องจตุรพักตรพิมานร้างถึงเก้าแฉก
โถ้เจดีย์ที่สร้างยังร้างรัก
กระนี้หรือชื่อเสียงเกียรติยศ
เป็นผู้ดีมีมากแล้วยากเย็น

เผยอแยกยอดทรวดก็หลุดหัก
เสียดายนักนิกน่าน้ำตากระเด็น
จะมีหมดลวงหน้าทันตาเห็น
คิดก็เป็นอนิจจังเสียทั้งนั้น

นักเรียนทำใบงาน
เรื่อง วิเคราะห์คุณค่าจากเรื่อง
นิราศภูเขาทอง

สามารถดาวน์โหลดใบงานได้ที่ www.dltv.ac.th รายวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ใบงาน เรื่อง วิเคราะห์คุณค่าจากเรื่องนิราศภูเขาทอง
ตอนที่ ๑ ให้นักเรียนอ่านบทประพันธ์ที่กำหนดให้ แล้วตอบคำถาม

๑. ถึงบางพุดพุดดีเป็นศรีศักดิ์ มีคนรักกรสถ้อยอร่อยจิต
 แม้พุดชั่วตัวตายทำลายมิตร จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา
 นักเรียนเห็นด้วยกับบทประพันธ์นี้หรือไม่ อย่างไร

๒. มาจอดทำหน้าวัดพระเมรุข้าม ริมอารามเรือเรียงเคียงขนาน
 บ้างขึ้นล่องร้องรำเล่นสำราญ ทั้งเพลงการเกี่ยวแก้กันแซ่เซ็ง
 บ้างฉลองผ้าป่าเสภาขับ ระนาดรับร่ำคล้ายกับนายเส็ง
 มีโคมรายแลอร่ามเหมือนสามเพ็ง เมื่อคราวเคร่งก็มีใครจะได้ดู
 บทประพันธ์นี้สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมเป็นอย่างไร

ใบงาน เรื่อง วิเคราะห์คุณค่าจากเรื่องนิราศภูเขาทอง
ตอนที่ ๑ ให้นักเรียนอ่านบทประพันธ์ที่กำหนดให้ แล้วตอบคำถาม

๓. ถึงหน้าวังดังหนึ่งใจจะขาด
โื้อ้ผ่านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร
พระนิพพานปานประหนึ่งศิระขาด
ทั้งโรคซ้ำกรรมซัดวิบัติเป็น

คิดถึงบาทบพิตรอดิศร
แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น
ด้วยไรรู้ญาติยากแค้นถึงแสนเข็ญ
ไม่เล็งเห็นที่ซึ่งจะพึงพา

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงบุคคลใด อย่างไร

.....
.....

ใบงาน เรื่อง วิเคราะห์คุณค่าจากเรื่องนิราศภูเขาทอง

ตอนที่ ๒ ให้นักเรียนวิเคราะห์และอธิบายคุณค่าด้านวรรณศิลป์ จากวรรณคดีเรื่อง นิราศภูเขาทอง

๑. ถึงบางเตื่อไ้อมะเตื่อเหลื่อประหลาด
เหมือนคนพาลหวานนอกย้อมขมใน

บังเกิดชาติแมลงหิวมีในไส้
อุปไมยเหมือนนมเตื่อเหลื่อระอา
๒. ดูน้ำวึ่งกลิ้งเชียวเป็นเกลียวกรอก
บ้างพลุ่งพลุ่งวู้งวงเหมือนกงเกวียน

กลับกระฉอกฉาดฉัดฉวัดเฉวียน
ดูเวียนเวียนคว่างคว่างเป็นหว่างวน
๓. เห็นโศกใหญ่ไกล้น้ำระกำแฝง
เหมือนโศกพีที่ระกำก็ซ้ำเจือ

ทิ้งรักแซมแซงสวาทประหลาดเหลื่อ
เพราะรักเรือแรมสวาทมาคลาดคลาย

๔. ไม่เห็นคลองต้องค้ำอยู่กลางทุ่ง
เป็นกลุ่มกลุ่มกลุ่มกายเหมือนทรายซัด

พอหยุดยุงชุมมารุมกัด
ต้องนั่งปิดแปะไปมิได้นอน

๕. ถึงบ้านจิวเห็นแต่จิวละลิ่วสูง
ด้วยหนามดกรกดาษระตะตา
จิวรกลีบหกงคูลีแหลม
ใครทำซู้คู่ท่านครั้นบรรลัย

ไม่มีฝูงสัตว์สิ่งกึ่งพฤษกา
นี่ก็น่ากลัวหนามขามขามใจ
ดังขวากแซมเสียมแทรกแตกไสว
ก็ต้องไปปีนต้นน่าขนพอง

ความรู้ที่ได้รับจากบทประพันธ์.....

ข้อคิดที่ได้รับ.....

แนวทางในการนำความรู้และข้อคิดไปใช้ในชีวิตประจำวัน.....